

Mato Pejić
novinar i publicist, Daruvar
pejic.mato.pejic@gmail.com

 OPEN ACCESS

 Check for updates

Primljeno/Received: 1. 2. 2025.
Prihvaćeno/Accepted: 21. 3. 2025.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
DOI: 10.47325/zj.8.10.5

UDK 061.2(497.5Daruvar)(091)

ČEŠKA BESEDA GORNJI DARUVAR

Sto godina čuvanja nacionalne tradicije

Sažetak: U ovom radu daje se kratak prikaz stogodišnje povijesti češke besede Gornji Daruvar, jedne od četiri češke manjinske udruge koje djeluju na području grada Daruvara. Osnovana je 1924. godine kao Kazališni kružok Havliček, što ga je kao svoj ogranak pokrenula kazališna sekcija daruvarske besede. Tijekom stogodišnjeg djelovanja beseda je prolazila različite faze, imala je mnoge uspjehe i krize, no kroz sve to vrijeme bila je pokretač i glavni realizator društvenih i kulturnih aktivnosti u selu.

Ključne riječi: Češka beseda, Gornji Daruvar, povijest

Uvod

Pripadnici češke nacionalne manjine u Hrvatskoj u prvo su se vrijeme u novoj domovini brinuli o goloj egzistenciji, a tek po osiguranju osnovnih životnih uvjeta okretali su se organizaciji društvenog i kulturnog života, ponajprije kazalištu i glazbi. Prve manjinske kulturno umjetničke udruge osnivane su u velikim gradovima (prva Češka beseda utemeljena je u Zagrebu 1874.), a u Daruvaru, u kojem i oko kojeg živi najveći broj pripadnika manjine, Beseda je osnovana 1907. godine. Zbog velikog broja čeških doseljenika na tom području, daruvarska je Beseda dvadesetih godina 20. stoljeća u okolnim selima osnivala ogranke, koji su s vremenom prerastali u samostalne čehoslovačke besede. Baš tako bilo je i s Gornjim Daruvarom, selom zapadno od grada, a danas prigradskim naseljem. Tu je 1924. godine osnovan Kazališni kružok Havliček kao ogranak dramske sekcije daruvarske besede, a on je 1933. godine promijenjen u samostalnu Besedu.

Gornji Daruvar tijekom vremena

U povijesnim izvorima redovito susrećemo naziv Podborje kao ime jednog od tri naselja koje je nekad postojalo na širem području današnjeg grada Daruvara, a tim imenom se i danas kolokvijalno naziva selo Gornji Daruvar. Prvo naselje Podborje osnovali su Turci u 17. stoljeću, a kada su u 18. stoljeću vlasti prisiljavale stanovništvo da se naseljava duž nove prometnice prema Virovitici (današnji Donji Daruvar), dio njih to odbija, te se naseljava na višim obroncima na zapadu, stvarajući tako novo selo, današnji Gornji Daruvar. Povjesničari su zabilježili da je tijekom 19. stoljeća izvorno stanovništvo Donjeg Daruvara većinom iselilo, dok se u Gornjem Daruvaru zadržalo, pa pretpostavljaju i da je to razlog zašto se u Gornjem Daruvaru u mjesnom govoru zadržao i izvorni naziv – Podborje.

Doseljavanjem velikog broja Čeha, stanovništvo Gornjeg Daruvara je od 1857. do 1910. godine gotovo utrostručeno. Život čeških doseljenika u novoj sredini bio je veoma težak a nadgrobne ploče na mjesnom groblju svjedoče o masovnom umiranju djece. Uopće, u početku je to bila borba za puko preživljavanje, a tek nakon stabiliziranja životnih prilika mogli su se doseljeni Česi posvetiti društvenim pitanjima i organizaciji kulturnog života.

Kazališni kružok Havlíček

Češka beseda Gornji Daruvar proslavila je 2024. godine stoljeće djelovanja, no prva češka manjinska udruga u ovom selu nije osnovana kao beseda, nego kao Kazališni kružok Havlíček (Dramatický kroužek Havlíček), koji je tek nakon desetak godina (1933.) preregistriran u besedu. Kazališna družina osnovana je u jesen 1924. godine, a djelovala je u gostionici obitelji Zitta sve do prerastanja u Čehoslovačku besedu 1933. Vodstvo društva ostalo uglavnom je isto, što također govori o kontinuitetu udruge. Kazališni kružok Havlíček osnovan je kao ogranak dramske sekcije daruvarske Češke besede i pod njenim izravnim utjecajem. Bilo je to u uskoj suradnji sa češkim kazališnim kružokom iz Ljudevit Sela (Lipovca) koji je osnovan malo ranije a u kojem su nastupali glumci iz Gornjeg Daruvara. I kasnije su u predstavama podborske družine nastupali glumci iz Lipovca, i obrnuto.

Prvu predstavu, *Zvony*, odigrao je kružok Havlíček 9. studenog 1924., da bi već dva tjedna kasnije priredio i drugu premijeru. Predstave su se nizale kao na tekućoj vrpci, te su rijetke bile godine sa samo jednim naslovom. Do promjene statusa kružoka u Čehoslovačku besedu Gornji Daruvar odigrano je dvadesetak predstava i ugošćene su mnoge družine iz susjednih mjesta. Aktivnost sekcije nije se zadržala samo na amaterskom kazalištu, nego je ona organizirala i nastup na prvim Žetvenim svečanostima (Dožínky) češke manjine u Daruvaru (1925.) te priređivala zabave i izlete. Stoga su lokalne češke novine Jugoslavští Čechoslováci u svojim izvještajima gornjodaruvarski kazališni kružok nazivale „besedom” i prije nego što je on to službeno postao.

Divadelní dram. kroužek
'Havlíček' v Hor. Daruvaru

oznamuje příznivcům divadla zahájení sezony
1930-931. a sehraje dne 2. listopádu 1930. v
hostinci kraj. Zítty, XXIV. divad. představení

HANIČKA

Obraz ze života o 4. jednáních

Napsal: L. J. Šípek

OSOBY:

Daneš, sedlák	p. Janota Al.
Marie, jeho druhá manželka	sl. Poláčková A.
Lidka, Danešová dcera z prv. manž.	sl. Janotová M.
Varunová, vdova	pi. Zemánková R.
Jeník, její syn	p. Zitta B.
Roubalsk, zvoník	p. Zitta R.
Hanička, jeho zemrelá dcera	sl. Grahovcová V.
Hradečák	p. Nezval B.
Horyna	p. Nesládek Fr.
Drástal	p. Smejkal V.
Rokyta	
Drástalová	sl. Jirová E.
Bílková	sl. Kalenská Fr.
Pepík, pohunek u Bílku	p. Rejsek S.
Četník	p. Rolinc K.

Záčatek přesně v 8 h. večer. Narodní kroje!

Vstupné: I. místo 8, II. 6, k stání 4 Din. Členové kroužku platí polovic.

HUDBA MÍSTNÍ! PO PŘEDSTAVENÍ VOLNÁ ZÁBAVA. KROUŽEK

**Přátelé divadla, nepropusťte příležitost pohlédnouti
toto div. dílo, které patří mezi nejcenější jaká kdy byla
na našich ochotnických jevištích sehrána.**

Vstup. možno předem obdržeti u hostinského

E. STRÁNSKÝ, DARUVAR

1. Plakat za kazališnu predstavu Hanička iz 1930. godine

2. Kazališni kružok Havlíček 1930. godine

Početkom 1933. godine naveliko se u Gornjem Daruvaru razmišljalo o širenju aktivnosti kazališne družine, kako na siječanjskoj godišnjoj skupštini, tako i nakon predstave lutkarskog kazališta daruvarske Besede u veljači, kada se raspravljalo i o „usvajanju statuta koji je Savez izradio za Besede”. Tako je već 25. ožujka održana izvanredna godišnja skupština kazališnog kružoka Havlíček na kojoj je on svoj status promijenio u Čehoslovačku besedu (Československá Beseda Horní Daruvar). Za predsjednika je izabran František Hašpl, koji je vodio i kazališni kružok. Bio je to veliki korak naprijed, a nova–stara udruga dovodila je u Gornji Daruvar poučne filmove, povijesna predavanja i, naravno, uvježbavala kazališne predstave. Kada su, nakon višegodišnje stanke, u rujnu 1935. godine obnovljene Žetvene svečanosti, koje su po prvi put održane izvan Daruvara, u Končanici, gornjodaruvarska Beseda organizirala je sudjelovanje na manifestaciji, a članovi su na Dožínke putovali zaprežnim kolima. U listopadu 1935. gostovalo je u vatrogasnom spremištu lutkarsko kazalište, ali je zbog lošeg vremena posjet bio slab. No, oni koji su došli bili su tako oduševljeni da je glavni lik Kašparek morao obećati da će doći ponovno.

Udruga seoske mladeži

U Daruvar je 1934. godine iz Čehoslovačke stigao pedagog Karel Herot, postavši upravitelj Prokupekove stručne gospodarske škole (Prokúpková hospodářská škola). Odmah je počeo raditi na stvaranju mreže udruga seoske mladeži, prema uzoru „pokreta seoske mladeži” u

Čehoslovačkoj. U Daruvaru je tako osnovao Udruženje seoske mladeži, a u nizu okolnih sela ogranke – udruge seoske mladeži (Besídky venkovského dorostu). Već u ožujku 1935., kao peta po redu, osnovana je Udruga seoske mladeži i u Gornjem Daruvaru, gdje se u njen rad uključilo 25 mladih, a novu organizaciju poveo je Josef Jílek. Kao i u drugim selima, i u Gornjem Daruvaru je *Besídka venkovského dorostu* bila iznimno aktivna i praktično preuzela funkciju češke besede. Rad udruga seoske mladeži dobivao je znatan prostor u manjinskim novinama *Jugoslávští Čechoslováci* koje su uvele stalnu rubriku o radu ovih organizacija. Udruga nije zanemarivala ni kazališni amaterizam, pa su se redovito uvježbavale predstave i organizirala gostovanja, pripremani su nastupi za Dožinke a mladež je također brinula o priređivanju predavanja, zabava, čajanki i o pohađanju raznih tečajeva. Aktivnost nije jenjavala sve do izbijanja Drugog svjetskog rata, kada je u marionetskoj NDH svaki manjinski rad bio zabranjen. Nakon rata češka manjinska aktivnost je obnovljena, no Udruga seoske mladeži s vremenom se stopile s mjesnom Češkom besedom.

Zbog straha od terora ustaškog režima Nezavisne Države Hrvatske, vodstvo Čehoslovačke besede u Gornjem Daruvaru spalilo je početkom rata svu dokumentaciju iz koje bi se eventualno mogla iščitati nečija pripadnost i aktivnost u zabranjenoj manjinskoj organizaciji. Tako su nestali vjerodostojni izvori informacija o prvim godinama rada čeških manjinskih udruga u Gornjem Daruvaru. To su pokušali popraviti organizatori proslave 40. obljetnice Besede, održane 1964. godine. Oni su okupili suvremenike osnutka udruge, pa je nastao zanimljiv zapis njihovih sjećanja na utemeljenje manjinskih udruga, od kazališnog kružoka Havlíček, preko Čehoslovačke besede Gornji Daruvaru do Udruge seoske mladeži i na njihovo djelovanje u predratnom razdoblju.

Dok se u više drugih izvora kao datum osnivanja dramskog kružoka navodi 9. studeni 1924., kada je premijerno izvedena prva predstava *Zvona*, u zapisu suvremenika stoji da je kružok osnovan 14. rujna te godine, a osnivanju da je prethodio jedan ljetni izlet na kojem je odlučeno o uvježbavanju kazališne predstave. Taj dokument, čiji se original čuva u arhivu Besede, u cijelosti je objavljen u Jednoti uoči proslave jubileja 1964. godine, uz potpis dvojice od većeg broja mještana koji su sudjelovali u njegovu sastavljanju – Adolfa Hašpla i Jana Holečka.

U skromnim poratnim uvjetima

Daruvarsko područje je oslobođeno ujesen 1944. godine i na njemu je odmah počelo normaliziranje svih aktivnosti, pa tako i kulturnih – u Daruvaru je obnovljen rad Čehoslovačkog saveza, a u Gornjem Daruvaru su nastavljene aktivnosti Besede, te pokrenuta češka škola. Iako su najstarije sačuvane knjige zapisnika o radu udruge one iz 1964. kada se slavila 40. obljetnica postojanja, djelatnost Besede možemo pratiti od proljeća 1946., kada u Daruva-

ru počinju izlaziti tjedne novine na češkom jeziku Jednota, a kasnije dragocjene informacije objavljuje i Češki pučki kalendar (Český lidový kalendář). Prvi konkretni koraci za gradnjom mjesnog društvenog doma započeli su 1946 godine, kada je otkupljena parcela kovača Jileka u središtu sela, gdje se nalazila i gostionica obitelji Zitta u kojoj su se najčešće održavali programi čeških udruga.

Dom se gradio dugo i mukotrpno, a škola, čiji su se temelji nastavljali na zgradu doma, nije nikad izgrađena, pa je kasnije na tom mjestu uređeno igralište. Gradilo se većinom dobrovoljnim radom mještana, a materijal je donirala država. Cijelo to vrijeme, unatoč skromnim uvjetima, Beseda vrijedno radi, uvežbava kazališne predstave i ugošćuje družine iz susjedstva, priređuje predavanja, zabave i izlete te sudjeluje na svim Žetvenim svečanostima. Početkom pedesetih godina Beseda je organizirala i prvi izlet na more i brine se o češkoj školu, osiguravajući za učenike školske knjige i novogodišnje darove. Škola sve to vrijeme, od samog početka 1944. radi u jednoj prostoriji u zgradi hrvatske osnovne škole.

Unatoč skromnim životnim uvjetima u poslijeratnom razdoblju, na svim poljima društvenog života vladao je veliki elan i radni optimizam a sve organizacije u selu usko su surađivale za poboljšanje života cijele zajednice. U Gornjem Daruvaru se tako radilo i prije rata, a to je ostala karakteristika ovog sela sve do danas. Manjinske kazališne predstave dolazili su gledati i mještani drugih nacionalnosti, uključujući i one iz susjednih sela, a češki učitelj je, primjerice, znao prirediti pčelarski tečaj za sve zainteresirane mještane. U prvoj polovici pedesetih radilo se na propagiranju upisa djece u češku školu, što je rezultiralo i rekordnim brojem od 35 đaka. Školi se pomagalo i zajedničkom sječom ogrjevnog drva pa su tako Beseda i srpsko društvo Prosvjeta zajednički organizirali akciju sječe drva i osigurali 32 kubika ogrjeva a tako ušteđen novac usmjeren je u gradnju mjesnog doma. Bilježimo i jedan naročito zanimljiv detalj – gornjodaruvarska Beseda bila je prvo manjinsko društvo u kojem je godišnju skupštinu vodila žena. Bilo je to 1954. godine.

Kazališna sekcija Besede u to je vrijeme vrlo aktivna, a 1962. odlučila se za veliki projekt – predstavu s pjevanjem Ljepotica iz Šumave. Beseda redovno priprema zabave i izlete, među kojima su popularni izleti na Zagrebački velesajam. Gornji Daruvar ne izostaje u povorci Žetvenih svečanosti, a znao je nastupiti i s dvojim alegorijskim kolima. Zajedno sa svim mještanima, Beseda se uključila u elektrifikaciju sela, a dolazak električne energije, koja Gornji Daruvar obasjava od kraja 1963. godine svečano je proslavljen na prvi dan proljeća 1964.

U prvoj polovici šezdesetih godina Beseda je bila iznimno aktivna, priređivala je i po tri kazališne predstave godišnje, organizirala zabave i izlete, nabavila je nošnje, kulise i pribor za šminkanje te oformila knjižnicu čeških knjiga. U tom desetljeću česte su bile i projekcije filmova. Stalno se radilo na uređenju doma, u kojem je u lipnju 1964. održana lijepa proslava 40. obljetnice Besede i 20. obljetnice rada češke škole. Priređena je bogata izložba fotografija a na svečanoj akademiji su u formi intervjua o početku rada Besede govorili njezini osnivači.

U vrijeme velikih uspjeha bavila se Beseda i problemom nedostatka radnog prostora. Veliki društveni dom je i dalje nedovršen, pa se, naročito zimi, u njemu ne mogu održavati probe i sastanci te je Beseda s vatrogasnim društvom dogovorila korištenje njihovog vatrogasnog doma. Sredinom šezdesetih dobila je i današnju prepoznatljivu formu jedna od gornjodaruvarskih posebnosti – Bapski bal, program koji osmišljavaju, pripremaju i izvode samo žene. Zabave toga naziva priređivane su i krajem pedesetih godina, ali su bile tek večere s plesom, a sada su to bile priredbe sa skečevima, a naročito s popularnim „kupletima” u kojima se komentiraju aktualni događaji iz sela. Ustalili su se i izleti po Jugoslaviji pod motom „upoznajmo svoju domovinu” kao i izleti u staru domovinu Čehoslovačku. Iako je krajem desetljeća aktivnost pala, i dalje je bilo dobrih akcija, a Beseda se uključila i u obnovu seoskog zvonika. Nakon zatišja, slijedilo je u prvoj polovici sedamdesetih godina razdoblje bogate aktivnosti.

3. Na gostovanja se išlo pješke a rekvizite su glumci nosili u rukama (1965. godina)

4. Folklorna sekcija 1974. godine, u godini proslave 50. obljetnice društva

5. Žetveni majales 1980. godine bio je tako velik da je predstavljao prave „male Dožinke“

Polu stoljeća rada

Značajnu aktivnost imala je udruga i u godini velikog jubileja, 1974. godine, kada je proslavila pola stoljeća rada i 30. rođendan češke škole. Proslava je održana u kolovozu i bila u znaku obljetnice oslobođenja Daruvara i – Žetvenih svečanosti. I svečani program započeo je žetvenom scenom i sadržavao druge karakteristične žetvene točke u izvedbi domaćih i gostiju. Dvodnevna proslava privukla je mnoge visoke goste, a i mnoge gledatelje, unatoč tome što se zbog iznimno lošeg vremena sav program morao održati u dvorani društvenog doma. Na čelu Besede u godini jubileja po prvi put je bila žena – Aloisie Rychter, a žene su dobile i značajan broj mjesta u tijelima udruge.

Entuzijazam se nastavio i poslije proslave jubileja, pa sljedeće godine gornjodaruvarska beseda spada među najuspješnija manjinska društva – priređuje velik broj zabava, od tematskih (maškarna, martinjska...) do slobodnih, a Bapski bal izaziva takvo zanimanje da se mora reprizirati. Posebna pozornost posvećuje se nastupu na Žetvenim svečanostima – Dožinkama. Uz mnoge zabave Beseda organizira i izlete, među kojima i onaj u inozemstvo – Trst i Veneciju, a predstavnici društva putuju u Čehoslovačku u organizaciji Čehoslovačkog saveza. Gornji Daruvar je žarko želio organizirati Žetvene svečanosti (Dožínky) no za to nije imao uvjete, ali je zato nastupao na svim, kako onim svemanjinskim, tako i regionalnim. I ne samo to – program koji je u ljeto izvela na Dožínkama, Gornjodaruvarska je Beseda kasnije reprizirala „na svom terenu” te u goste pozivala besede iz susjednih sela. Tako je ustanovljena tradicija takozvanih žetvenih vrtnih zabava (Dožínkový majáles). Ti su programi bili tako popularni i uspješni, da je 1980. godine organiziran još veći i raskošniji program, te su organizatori i mediji s ponosom objavili kako su to bile „male Dožínky”. Ta manifestacija je održana početkom kolovoza te je bila veoma uspješna, iako je organizirana pomalo na brzinu. Naime, u svibnju je umro predsjednik Jugoslavije Josip Broz Tito, pa je u cijeloj zemlji na neko vrijeme zamrla cjelokupna kulturna aktivnost.

Ova velika priredba bila je pak i jedina za duže vrijeme – tek u srpnju sljedeće godine održan je sastanak s predstavnicima Saveza, na kojem je izabrano privremeno vodstvo do izvanredne izborne skupštine (8. studenoga) sa zadaćom ponovnog aktiviranja društva. Novi odbor usvojio je ambiciozan plan rada – organizirati deset zabava i bapski bal te izlet, pokušati osnovati društveni orkestar, prikazivati filmove i riješiti pitanje dopisnika manjinskih novina. Aktivnost je rasla postupno, pa je i u godini proslave 60. obljetnice društva (1984.) bila prilično skromna, za što je izgovor nađen u lošem stanju doma. Tako je bilo sve do 1991. godine i demokratskih promjena koje su donijele i statusne promjene manjinskih društava, a onda je došao Domovinski rat, koji je paralizirao manjinski kulturni život.

Novo burno razdoblje i novi početak

Godine 1990. radila je Beseda u teškim uvjetima, ali uspješno. Preregistrirana je u skladu s novim propisima, organizirala dvije zabave i dva izleta u Čehoslovačku. U školi, koju je pohađalo 11 učenika, uređena je etnografska zbirka starih predmeta. Završilo je uređenje društvenog doma, što je članovima Besede dalo novi radni elan, pa su za sljedeće razdoblje napravili ambiciozan plan. Taj plan, međutim, nije realiziran, jer je u kolovozu 1991. izbio Domovinski rat, veliki broj pripadnika manjine uključio se u postrojbe Hrvatske vojske, a djeca su organizirano evakuirana u Čehoslovačku u organizaciji Saveza Čeha.

Već u rujnu 1992. priređena je prva zabava a o blagdanu svetog Nikole djeca su dobila darove. Dijelila se humanitarna pomoć koja je stizala iz Češke. Te godine nije održana godišnja skupština Besede, a na sljedećoj, održanoj u siječnju 1993. izabran je najmlađi predsjednik Besede ikad Damir Malina, koji je na toj funkciji i danas (2024). Na dnevni red stavljeno je pitanje reguliranja korištenja doma, koje je riješeno tek godinama kasnije, a Beseda je osnovala klub mladeži s nogometnim timom i folklornom sekcijom. Uz proslavu 70. obljetnice Besede i 50. obljetnice škole 1994. godine otvorena je u novouređenom školskom prostoru izložba i etnografska zbirka. Nakon toga aktivnost opet pada, a razlog slabijeg rada u 1995. je i mobilizacija dijela članova u vojno-redarstvenu akciju Bljesak. Nakon toga aktivnost se pojačava, uvježbava se kazalište, obnavlja Bapski bal te se osniva glazbeni sastav.

I novo tisućljeće započelo je u znaku bogate aktivnosti društva – Beseda redovito nastupa na Žetvenim svečanostima i na smotrama koje organizira Savez Čeha, priređuje zabave i bapske balove, ugošćuje ansamble iz Češke i putuje u Češku te uspostavlja prijateljske odnose s vatrogascima iz Kašave u Češkoj Republici. Pokrenuta je i nova tradicija organiziranja piknika u prirodi o blagdanu Velike Gospe. Krajem 2000. Gornji Daruvar je bio domaćin obilježavanja 65. obljetnice Društva seoske mladeži. I 2006. godine, kada je predstavljena knjiga o seoskoj mladeži, domaćin promocije bio je Gornji Daruvar.

No, nije sve bilo tako dobro. Broj školske djece stalno je opadao, pa je škola u školskoj godini 2002./2003. privremeno zatvorena na dvije godine. U obnovljenom domu nižu se programi, a na nekima je prikupljan dobrovoljni prilog za pomoć češkim krajevima stradalima u poplavi. Okrugle obljetnice Besede i škole (80. i 60.) proslavljene su 2004. bogatim programom uz brojne uzvanike. Glazbeni sastav je 2007. godine, uz proslavu desete obljetnice, pokrenuo novu akciju, koja je postala tradicionalna – smotru malih glazbenih skupina čeških beseda. Godine 2009. proslavljena 85. obljetnica Besede i 65. obljetnica škole, a te godine udruga postiže i svoj najveći uspjeh – iznimno uspješno predstavlja češku manjinu u Hrvatskoj na festivalu dijaspore u Pragu. Godinu dana kasnije Grad Daruvar daje društveni dom Besedi na trajno korištenje. Nastavlja se uređenje doma, osniva se kreativna sekcija, organiziraju brojni programi, a 2014. i velika proslava 90. obljetnice Besede i 70. obljetnice škole. Godine 2016.

kreće manifestacija Den bramboráků (Dan popečaka od krumpira), što je danas najveća i najvažnija akcija manjinskog društva u Gornjem Daruvaru.

6. Ne Žetvenim svečanostima u Daruvaru 1995.

7. Bapski bal – kabaretski program koji pripremaju samo žene (2011.)

8. Maškare – tradicionalna manifestacije Češke besede Gornji Daruvar (2019.)

9. Pjevačka skupina uspješno organizira manifestaciju Pjevajte s nama

Izazovi pandemije i pogled u budućnost

Slijedi razdoblje u kojem je opet aktivna kazališna sekcija, koja osniva i dječju kazališnu grupu a ta je plijenila pozornost publike kako na Danima bramboraka, tako i na proslavi 95. obljetnice Besede i 75. obljetnice škole. Bilo je to 2019. godine, kada je škola, nažalost, spala samo na jednog đaka, a godinu kasnije zatvorena. U 2020. godinu Beseda je ušla s velikim elanom i planovima, a jedna od prvih akcija, maškarna povorka koja je prošla selom, najavila je zlo koje kuca na vrata – u povorci su se, naime, našle i medicinske maske i liječničke kute, simbolizirajući pandemiju Covid-19, koja je već harala svijetom, a uskoro paralizirala i sav život u Hrvatskoj. Tako su se programi prorijedili, jer su mogli biti izvođeni samo kad to dopuste epidemiološke mjere i to pod strogim uvjetima, zato su se – a kad god su to prilike dopuštale – sastanci i programi održavali na otvorenom. I 2021. su vrijedile posebne mjere, ali se Beseda uspješno prilagođavala i organizirala sve svoje tradicionalne programe. Čak je kupila i svoju prvu nekretninu – prostor pored mjesnog doma, na kojem je sljedećih godina uređeno dječje igralište s vidikovcem.

Jedinstvena akcija priređena je 13. svibnja 2023. godine – u sklopu manifestacije Noć otvorene crkve jedna od postaja na trasi „sitnom sakralnom arhitekturom daruvarskog kraja” bio je takozvani kazališni križ u Gornjem Daruvaru, koji je 1926. postavio kazališni kružok Havliček. Bio je to i svojevrsni uvod u proslavu stote obljetnice Češke besede Gornji Daruvar. Te je godine Beseda gostovala u Novom Sadu u Srbiji, a 2024. izvela je dječja kazališna skupina HorDa predstavu Bába Bedla, s kojom je gostovala na dva festivala u Češkoj. Vrhunac jubilarne godine bila je proslava stote obljetnice, održana 14. rujna uz otvaranje dječjeg igrališta i sadnju lipe, kao simbola mira, prijateljstva i slavenstva.

Sekcije Besede u 2024. godini

U godini velikog jubileja – stote obljetnice postojanja, u Češkoj besedi Gornji Daruvar aktivno je pet sekcija s ukupno oko 60 aktivnih članova. **Glazbenu skupinu**, osnovanu 1997. godine, vodi predsjednik Besede Damir Malina. Ima šest stalnih članova i četiri povremena, a tijekom vremena postala je jedan od zaštitnih znakova društva, stvarajući dobro raspoloženje u svakoj prigodi. Orkestar nastavlja dugu tradiciju gornjodaruarskih glazbenih sastava, od limene glazbe, preko zabavnih ansambala do džeza, ali nijedan nije imao ovako dug neprekidan staž. Dvanaestočlana **pjevačka skupina** djeluje od 2003. godine a nakon Alenke Horák vodstvo sekcije preuzela je Vlasta Klír. Umjetnički voditelj je Miroslav Kligl Ježo, koji nastupe grupe prati na sintetizatoru, a na nekim nastupima u pratnji pjevačica nastupaju i Damir Malina na harmonici i Miro Fila na vozembouchu. Repertoar im se sastoji uglavnom od čeških tradicionalnih narodnih pjesama ali pjevaju i hrvatske pjesme. **Kazališna družina** ima 13

članova a vodi je Natalija Ježek. Nastavlja tradiciju kazališnog kružoka Havliček s kojim je tu sve počelo daleke 1924. godine. Kroz razna razdoblja djelovanja Besede kazališna je sekcija bila najaktivniji dio društva, ali je bilo i perioda u kojima se nisu uvježbavale dramske predstave, a tada su kazališnu tradiciju očuvali čuveni bapski balovi. U godini jubileja bljesnula je i dječja kazališna skupina. **Kreativna grupa** osnovana je 2012. a vodi je Milica Horák. Trinaest članica izrađuje predmete od novinskog papira, broševe od platna, ogrlice i platnene torbe, ukrase na staklu i predmete od konopca. Uspješno organiziraju radionice i susrete kreativnih skupina. Najmlađa sekcija Besede je **dječja folklorna skupina**, osnovana 2023. a vodi je Lana Malina, dok razne programe s djecom priprema Jitka Jílek. Folklorna sekcija u udruzi djeluje povremeno od samih početaka, a jedno vrijeme su plesači iz Gornjeg Daruvara bili uključeni u folklornu sekciju daruvarske Besede.

10. Kreativna sekcija organizator je i susreta kreativnih skupina pod nazivom Kreativnost nas spaja

11. Kazališna sekcija Besede danas

Tradicionalne manifestacije tijekom godine

Maškare su jedna od najstarijih akcija Besede, prve su priređivane još tridesetih godina prošlog stoljeća, a uz tek kraće prekide održavaju se do danas. **Pjevajte s nama** priredba je koju svake veljače organizira pjevačka skupina, pozivajući u goste skupine iz drugih Beseda. Uz pjevačke toče program sadrži i poetske nastupe te skečeve. **Kreativnost nas spaja** naziv je akcije kreativne sekcije, na kojoj se okupljaju slične sekcije susjednih Beseda, ali i drugih udruga koje se bave kreativnim radom. **Kazalište/Bapski bal**. Ožujak je u pravilu rezerviran za premijeru kazališne predstave, a proljeće je i vrijeme slavni Bapskih balova, po kojima je Podborje nadaleko poznato. To je kolažni zabavni program s duhovitim scenskim komentarijima seoske zbilje, koji pripremaju i izvode samo žene. **Postavljanje i rušenje majpana** običaj je koji je ovdje ustanovljen još prije Drugog svjetskog rata, a s prekidima se održava do danas. Svibanjsko stablo (majpan, češki: májka) postavlja se uoči prvog svibnja, a ruši posljednjeg dana tog mjeseca, uvijek uz prigodni program i zabavu. **Dani bramboraka – Dani češke kulture**. Ovo je najveća i najvažnija manifestacija u Gornjem Daruvaru a sastoji se od natjecanja u prženju popečaka od krumpira (bramborák) i kulturnog programa. Održava se krajem lipnja ili početkom srpnja, a u deset dosadašnjih izdanja obim i sadržaj priredbe se mijenjao. **Ljetno kino** donosi u selo češke filmove koji se krajem srpnja prikazuju na igralištu uz mjesni dom, **društveni izleti** kako po Hrvatskoj, tako i u Češku, imaju dugogodišnju tradiciju i nagrada su članovi za njihovu aktivnost, a **piknik** u prirodi na blagdan Velike Gospe prigoda je za opuštanje i druženje u prirodi. **Susret glazbenih skupina** čeških beseda pokrenuo je orkestar udruge 2007. godine, kada je slavio deseti rođendan. Od tada se održava svake godine a izuzev nekoliko iznimaka, domaćin je Gornji Daruvar. **Prosinački programi**. U posljednjem mjesecu u godini uvijek su se održavale razne priredbe, prvenstveno radi podjele darova djeci. Nekad su to bile nikolinjske, božićne ili novogodišnje, ili naprosto društvene priredbe (Besední večírek), s programom ili bez njega.

Češka škola u Gornjem Daruvaru

Odmah nakon oslobođenja daruvarskog kraja 1944. godine osnovana je u Gornjem Daruvaru češka osnovna škola. Škola je bila samostalna i imala vlastitu upravu, a djelovala je u jednoj prostoriji hrvatske škole. Kada je počela gradnja mjesnog doma uz taj je objekt planirana i gradnja češke škole, ali taj plan nikad nije ostvaren. U reorganizaciji školstva 1958./1959. škola je pripojena češkoj školi Daruvar i otad djeluje kao njezino područno odjeljenje. U početku je u školu išlo tridesetak djece (najviše, 37. godine 1952), no broj djece s vremenom opada pa je zbog nedostatka učenika škola u godinama 2002. i 2003. bila zatvorena, a ponovno je zatvorena 2020. Djece u Gornjem Daruvaru ima, ali ih roditelji radije voze u školu u Daruvar.

12. Dječja folklorna sekcija

13. Glazbeni orkestar na proslavi 100. obljetnice Besede

14. Pred mjesnim društvenim domom, koji Beseda ima na trajnom korištenju svake se godine postavlja svibanjsko stablo

15. Uz proslavu obljetnica češke škole redovito se priređuju izložbe o školskim aktivnostima

Češka škola nema formalnih veza s Besedom, ali je suradnja dviju institucija uvijek bila odlična. Beseda je pomagala i u održavanju i obnovi škole, a učenici su sudjelovali u programima Besede. Učitelji su se uključivali u pripremu kulturnih programa, a u pravilu su obnašali dužnost tajnika Češke besede. Škola je priređivala programe u povodu državnih praznika, a uz Dan škole organizirala je manifestaciju Dan otvorenih vrata. Uz okrugle obljetnice priređivane su prigodne izložbe. Dičila se školskom knjižnicom i, naročito, etnografskom zbirkom s predmetima iz obitelji đaka, koji svjedoče o tome kako se u Gornjem Daruvaru Živjelo nekad.

Mjesni dom kulture

Čim se po završetku Drugog svjetskog rada počelo razmišljati o gradnji doma kulture u Gornjem Daruvaru, odmah se računalo s tim da će to biti društveni dom koji će koristiti sve udruge građana i koji će pružiti bolje uvjete od gostionice obitelji Zitta, u kojoj su izvođene kazališne predstave i drugi programi. Prvi koraci poduzeti su već 1946. a parcela za gradnju pronađena je u središtu sela, baš uz gostionicu i uz zadrugu koja je djelovala u zgradi obitelji Veltruský. Formiran je odbor za gradnju koji je naručivao materijal i organizirao radne akcije. U kojima su morali sudjelovati svi. Objekt je pod krovom bio 1951. godine, ali je tada gradnju zaustavio spor odbora s mještanima, te je dovršen i ožbukano u drugoj polovici pedesetih godina. Tada se dvorana počela koristiti, ali je dom bio daleko od završetka, a u sali nije bilo inventara.

Češka beseda je dala veliki doprinos gradnji a u nedovršenom domu priredila je mnogobrojne kazališne predstave. Iako nije bila vlasnik doma kupovala je kulise i namještaj (stolice, klupe, stolove). Nakon elektrifikacije 1963. godine nastupa vrijeme procvata aktivnosti, a od 1984. godine Beseda u domu ima svoju prostoriju za probe i sastanke. Na domu se cijelo vrijeme nešto radi, preuređuje, obnavlja i dograđuje, a 2010. godine Grad Daruvar, kao vlasnik doma predaje ga Besedi na trajno korištenje. Do proslave stote obljetnice dom je još jednom temeljito obnovljen, u prizemlju je otvoren dućan, a uz dom je kupljena parcela na kojoj je uređeno dječje igralište.

Dobrovoljno vatrogasno društvo

Kada je 1927. godine osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo Gornji Daruvar u prvom vodstvu udruge bili su sve odreda pripadnici češke manjine. Društvo je počelo raditi s velikim entuzijazmom, a kako su mnogi njegovi članovi bili ujedno i članovi tadašnjeg kazališnog kruga Havliček, aktivnost čeških dramskih amatera neko je vrijeme šepala. Vatrogasci su bili pokretačka snaga mnogih korisnih akcija u selu, kao što je gradnja tvrde ceste ili vatrogasnog

bazena. Jedno vrijeme djelovala je u vatrogasnom društvu i knjižnica a rad se odvijao u glazbenoj, knjižničarskoj i diletantskoj sekciji. S ciljem stručnog usavršavanja članova, društvo je organiziralo razne tečajeve, a do Drugog svjetskog rata, dok Beseda nije imala prostor za rad često je programe priređivala u vatrogasnom spremištu.

U više navrata djelovala je vatrogasna limena glazba (prva od 1934. godine) a orkestar je obično bio sastavljen od glazbenika iz Gornjeg Daruvara i Lipovca (Ljudevit Sela), nastavlajući taklo dobru suradnju dvaju susjednih sela. Od početka su se u društvo uključivale i žene, a i danas društvo ima žensku natjecateljsku ekipu. Vatrogasci odlično surađuju s Češkom besedom i ostalim udrugama u selu, a mještanima pomažu posudbom cisterne ili ljestava kad izvode neke građevinske radove. Od 1997. vatrogasci surađuju s kolegama iz Kašave u Češkoj s kojima redovito razmjenjuju posjete te zajedno s daruvarskom vatrogasnom zajednicom sudjeluju u češkom vatrogasnom hodočašću.

Mjesni odbor

U Gornjem Daruvaru su svjesni da međusobna suradnja udruga i institucija donosi svima bolje uvjete života. Tako i Češka beseda i vatrogasno društvo pomažu mjesnom odboru (prije: mjesna zajednica), biranom tijelu čija je zadaća osigurati građanima svu potrebnu infrastrukturu. Mjesni odbor je vodio i akcije uređenja i obnove mjesnog društvenog doma, održava ceste, organizira radne akcije i mobilizira mladež da se u njih uključi. Sve to nije uvijek bilo jednostavno. Mjesni je dom građen dugo i teško, a i elektrifikacija sela zahtijevala je puno truda, pa je električna energije u Gornji Daruvar stigla kasnije nego u susjedna mjesta. No, na kraju se uvijek našao dobar organizator koji je pokrenuo aktivnosti, pa su radovi privođeni kraju. I nakon Domovinskog rata veliki su infrastrukturni projekti izvođeni dobrovoljnim radom mještana. Tako je 1993. godine mjesni odbor pokrenuo akcije uređenja doma i škole u kojima su značajan doprinos dali i članovi Češke besede. Među novije radne akcije koje su rezultirale značajnim objektima spada gradnja mrtvačnice na seoskom groblju, kao i obnova takozvanog kazališnog križa na groblju. U planu je i obnova križa kod mjesnog zvonika.

IZVORI I LITERATURA

HEROUT, Václav: *Náš venskovský dorost*, Jednota, Daruvar, 2005.

KARAULA, Željko: *Daruvar u srednjem vijeku*, Družba „BHZ”, Zagreb, 2021.

Knjige zapisnika Češke besede Gornji Daruvar 1964. – 2024.

MATUŠEK, Josef: *Češi v Chorvatsku*, Jednota, Daruvar, 1994.

Sjećanja Eduarda Maline, rukopis

Sjećanja suvremenika, arhiv Češke besede Gornji Daruvar

SOHR, Miloslav: Daruvar, stavebně historický vývoj města, Jednota, Daruvar, 2008.

Spomenica Češke besede Daruvar

Tjednik Jednota, Český lidový kalendář (Češki pučki kalendar)

SUMMARY

CZECH CULTURAL ASSOCIATION (ČEŠKA BESEDA) GORNJI DARUVAR A CENTURY OF PRESERVING NATIONAL TRADITION

Abstract: This paper provides a brief overview of the hundred-year history of the Czech Association (Češka beseda) Gornji Daruvar, one of four Czech minority associations operating in the Daruvar area. The association was founded in 1924 as the Havlíček Theatre Circle, established as a branch by the theatre section of the Daruvar association (beseda). Throughout its hundred-year existence, the association has undergone various phases, experiencing numerous successes and crises. Despite these challenges, it has remained a driving force and the primary implementer of social and cultural activities within the village.

Keywords: Czech Association (Češka beseda), Gornji Daruvar, history